

ARCHEOLOGIE IN HET VELD

COLOFON

12 juni 2012

Geactualiseerd tot 28 augustus 2014

Samenstelling:

I. de Jongh – Lempke (Provincie Utrecht)

L. Wouters (Provincie Utrecht)

M. Heil (Provincie Utrecht)

Met medewerking van:

T. van Rooijen (LEU, Utrecht)

M. Visser (LEU, Utrecht)

J. van der Hoeve (ABC, Utrecht)

L. Kooistra (Biax, Zaandam)

F. Laarman (RCE, Amersfoort),

H. Lagers (ABC, Utrecht)

J. Pelsdonk (Geldmuseum, Utrecht)

Vormgeving en realisatie:

Hazenberg Archeologie

Afbeeldingen:

Hazenberg Archeologie

INHOUD

A. Over het stappenplan	4
B. Voor wie is dit stappenplan bedoeld?	4
C. Is uw vondst of een plek archeologisch en meldenswaardig?	5
STAP 1: Uw vondst	5
STAP 2: Bepaal de plek waar de vondst vandaan komt	10
STAP 3: Bekijk de plek waar de vondst vandaan komt goed	10
STAP 4: Leg alles vast en meld uw vondst	11
D. Wilt u meer weten...	13
Bijlagen	14
Contactgegevens	18

A. OVER HET STAPPENPLAN

Als u een vondst doet, bent u wettelijk verplicht deze te melden bij de minister. U wilt er natuurlijk ook graag meer over weten. Daarom bestaat het meldpunt archeologie van Landschap Erfgoed Utrecht, waar u uw vondst kunt melden. Nu zijn niet alle vondsten die u doet archeologisch interessant en het waard om te melden bij het meldpunt. Gewoonlijk moet daarvoor een professioneel archeoloog de vondst bekijken. Met dit stappenplan als handreiking kunt u zelf in enkele stappen vaststellen of een vondst archeologisch en meldenswaardig is. Ook vertelt het stappenplan wat u vervolgens met uw vondst kunt doen. Let op: vondsten mogen alleen worden meegenomen, indien het plangebied archeologisch is vrijgegeven. Check dit bij uw leidinggevende.

Wij wensen u veel plezier bij het verder ontdekken van uw vondst!

B. VOOR WIE IS DIT STAPPENPLAN BEDOELD?

Dit stappenplan is in de eerste plaats bedoeld voor handhavers en buitendienst inspecteurs binnen de provincie Utrecht. Maar dit stappenplan kan door iedereen gebruikt worden, die zich op een bouwplaats of buiten in het veld bevindt. Zoals bijvoorbeeld door aannemers en graafmachinisten.

C. IS UW VONDST OF EEN PLEK ARCHEOLOGISCH EN MELDENSWAARDIG?

Vaak is lastig te bepalen of een vondst of een plek archeologisch en meldenswaardig is. Met de volgende stappen en vragen helpen wij u hier graag bij.

Heeft u een vondst gedaan waarvan u vermoedt dat deze archeologisch en meldenswaardig is, begin dan bij Stap 1.
Heeft u een plek gevonden waarvan u vermoedt dat deze archeologisch en meldenswaardig is, begin dan bij Stap 3.

Bij [Stap 1](#) kunt u bepalen van welke soort materiaal uw vondst is en of de vondst meldenswaardig is.

Bij [Stap 2](#) kunt u de plek bepalen waar de vondst vandaan komt

Bij [Stap 3](#) vragen wij u de plek goed te bekijken.

Bij [Stap 4](#) ten slotte geven wij aan hoe u de vindplaats kunt documenteren en waar u uw vondst kunt melden.

STAP 1: Uw vondst.

Op de volgende pagina's vindt u de verschillende vondstcategorieën.

Kunt u op een van de vragen ja antwoorden, ga dan naar Stap 2.
Beantwoordt u op alle vragen nee en herkent u niets van de foto, dan is uw vondst helaas geen meldenswaardige archeologische vondst.

Twijfelt u? Ook dan kunt u verder naar Stap 2.

AARDEWERK

(de meest voorkomende vondstsoort)

- Zijn het grote stukken of is het een compleet voorwerp?
- Of zijn de stukken aan elkaar te passen?
- Of liggen grote hoeveelheden scherven bij elkaar?

Scherven prehistorische aardewerk in een zandbodem.

Middeleeuws aardewerk in een humeuze grond.

BOT

- Is het bot versierd of bewerkt (bijv. gepolijst)?
- Of komt bot in grote hoeveelheden voor?
- Is het bot niet zo wit als bijvoorbeeld een soepbot?
- Of liggen botten in anatomisch verband?
- Of liggen botten op grote diepte?
- Of zijn het kleine stukken verbrand grijs/wit bot?
- Voorbeelden zijn: benen kammen en begravingen.

Stukken bot bovenop middeleeuwse bouwfragmenten.

KERAMISCH BOUWMATERIAAL

Bakstenen/dakpannen:

- Zijn de bakstenen of dakpannen onregelmatig van vorm en uiterlijk?
- Zijn ze meerkleurig?
- Zijn ze dikker dan 7 cm?

Plavuizen:

- Zijn ze helemaal versleten?
- Of dikker dan 2 cm?

Wandtegels:

- Zijn het oude wandtegeltjes, (ca.1 cm dik)?
- Hebben ze veelkleurige of Delftsblauwe afbeeldingen?

Opgegraven wandtegels.

Bakstenen fundamente uit de 16de / 17de eeuw.

GLAS

(een zeldzame categorie, glas wordt niet vaak gevonden tijdens opgravingen)

- Is het glas met de hand gevormd?
- Is het glas vlak (vensterglas) én gekleurd (groen tot licht bruin) of gebrandschilderd (allerlei kleuren)?
- Vindt u loodstrips bij het glas?
- Zijn het kraaltjes?
- Of stukjes armband?
- Is het glas heel dun, of juist heel dik?
- Ziet u luchtbelletjes?
- Is het glas versierd of gekleurd?
- Is het productie afval (dunne draden, druppels of misvormd)?
- Is het glas parelmoerkleurig of aangetast?

Deel van een Romeinse kraal van glas.

Scherf van een glazen beker uit de Romeinse tijd.

HOUT

- Komt het hout van een plek onder de grondwaterspiegel?
- Is het vlechtwerk?
- Zijn sporen van versiering, gebruik of bewerking te zien? Zoals kap-, zaag- of snijsporen?
- Is het hout geheel of deels verkoold?
- Voorbeelden zijn: een mesheft, een kom of bak, palen van een beschoeiing, planken van een beer- of waterput, een duigenton.

Deze houten planken vormden een waterput.

Resten van een wand gemaakt van houten vlechtwerk.

LEER / TEXTIEL / TOUW

(is zeer zeldzaam en moeilijk te herkennen)

- Komt de vondst van een plek onder de grondwaterspiegel?

Delen van middeleeuwse leren schoenen.

Stukken touw uit de jonge steentijd.

METALEN

zoals goud, zilver, brons, koper, ijzer, tin, lood, zink

- Ziet u corrosie op het voorwerp?
- Is het een oud werktuig, bijv. een mes of bijl?
- Of oud wapentuig, bijv. een speer?
- Of is het een kookpot, kan of oud bestek?
- Is het een oude munt?
- Of is het een oud sieraad?

Metalen voorwerp met groene corrosie.

Metalen voorwerp met rode corrosie.

NATUURSTEEN

zoals leisteen, zandsteen, marmer

- Ziet u sporen van versiering, beschildering, gebruik of bewerking?
- Zitten er hoeken of rondingen aan?
- Staat er iets op (inscriptie)?

Concentratie vuursteenscherven.
In de steentijd maakten mensen allerlei werktuigen van vuursteen, zoals messen, pijlpunten en bijlen.

Maalsteen looper van natuursteen.

STAP 2:

Bepaal de plek waar de vondst vandaan komt.

Voor archeologen is een vondst zonder vindplaats veel minder interessant. Hoe nauwkeuriger u de plek waar de vondst vandaan komt kunt aangeven, des te waardevoller is de vondst in archeologisch opzicht! Weet u daarom zeker dat de vondst op deze plek uit de ondergrond afkomstig is?

JA

Verder naar Stap 3.

NEE

Als de vondst van een stort komt, kunt u misschien nog achterhalen van welke plaats de grond van de stort afkomstig is. Indien dit op hetzelfde terrein is kunt u deze plek gaan bekijken. Als u die plek niet (meer) met zekerheid kunt achterhalen is de vondst geen meldenswaardige archeologische vondst.

STAP 3:

Bekijk de plek waar de vondst vandaan komt goed.

Archeologen willen altijd weten wat zich op en bij de plek waar uw vondst vandaan komt of waarvan u vermoedt dat deze archeologisch interessant is, bevindt. Dit wordt de context genoemd. De context kan iets zeggen over bijvoorbeeld de datering of het gebruik van de vondst die u deed. Vaak bevinden zich veel puin of moderne spullen op een bouwplaats. Het is belangrijk om onderscheid te maken tussen een archeologische plek en een locatie met alleen modern afval en puin. Bekijk de plek daarom goed en beantwoord onderstaande vragen.

Ziet u op deze plek andere archeologische vondsten of archeologische bodemsporen (zie bijlage I)?

JA Dan heeft u misschien wel een archeologische vindplaats gevonden. Gaat u verder naar Stap 4.

NEE Ga door naar de volgende vraag.

Ziet u op deze plek puin met meerdere archeologische en meldenswaardige vondsten, zoals oude munten (zie Stap 1)?

JA Dan heeft u misschien een (verstoorde) archeologische vindplaats gevonden. Gaat u verder naar Stap 4.

NEE Ga door naar de volgende vraag.

Ziet u op deze plek alleen moderne spullen, zoals tv's, koelkasten, blikjes of plastic flessen of puin van beton. Of ziet u alleen modern puin met bijvoorbeeld asbestverdacht materiaal, asfaltbrokken of bitumen, zonder dat u archeologische vondsten ziet?

JA Als u werkelijk niets archeologisch ziet is uw vondst niet meldenswaardig.

STAP 4:

Leg alles vast en meld uw vondst.

- 1 Maak foto's** (overzicht en detail) van uw vondst en van de context (zie stap 3).
- 2 Leg nauwkeurig op de kaart vast** waar u de vondst gedaan hebt. Het is het beste als u de plek(ken) zo snel mogelijk op een voldoende gedetailleerde kaart markeert, of met GPS in meet. Lukt dit niet dan zijn overzichtsfoto's met voldoende oriëntatiepunten van belang om de plek later makkelijk op een kaart en in het veld terug te kunnen vinden.
- 3 Neem zoveel mogelijk vondsten mee.** De vondsten graag per plek apart houden en opbergen in een zak. Zorg dat in elke zak een papiertje zit, waarop de plek waar uw vondst vandaan komt vermeld is.
- 4 Bel het meldpunt archeologie** van Landschap Erfgoed Utrecht, 030-2205534. Of email aan: meldpunt.archeologie@landschaperfgoedutrecht.nl. Als het mogelijk en nodig is komt er graag iemand uw vondst en de plek bekijken!
- 5** Als uw vondst **alleen uit oude munten bestaat**, kunt u dit melden bij het meldpunt voor het registratiesysteem Numis. Dit meldpunt is bereikbaar via het meldpunt archeologie van het Landschap Erfgoed Utrecht.

NB Heeft u het gevoel dat uw vondst of de plek zo speciaal is dat er ter plekke een archeoloog naar moet kijken, bel dan **meteen** en kijk of de locatie waar de vondsten zich bevinden zo lang gespaard kan blijven.

D. WILT U MEER WETEN...

...OVER DE PLEK WAAR U UW VONDST GEDAAN HEEFT?

- actuele aardkundige situatie met RD-coördinaten (rechtsonder, bij gebruik van de +/- cursor), met recente luchtfoto's:
webkaart.provincie-utrecht.nl/index.do?flamingoConfig=totaalTemplate.xml&kaarten=1087
- actuele cultuurhistorische waarden in de provincie Utrecht:
www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/archeologie/cultuurhistorie
- actuele situatie:
Google earth en Google maps
- historische en actuele situatie, gecombineerde kaartbeelden:
www.hisgis.nl/hisgis/gewesten/utrecht/utrecht

- historische situatie rond 1832 en ouder:
www.watwaswaar.nl

- archeologische waarden in Nederland en in de provincie Utrecht:
www.kich.nl

...OVER UW VONDSTEN?

Zoek op internet op archeologie + het voorwerp dat u vond.

...OVER ARCHEOLOGIEBELEID EN VRIJWILLIGERS ARCHEOLOGIE?

Voor gemeenteambtenaren in de provincie Utrecht: www.stamu.nl
Over archeologische vrijwilligers: www.landschaperfgoedutrecht.nl/ons-werk/vrijwilligers

I HOE HERKEN IK EEN ARCHEOLOGISCH BODEMSPOOR?

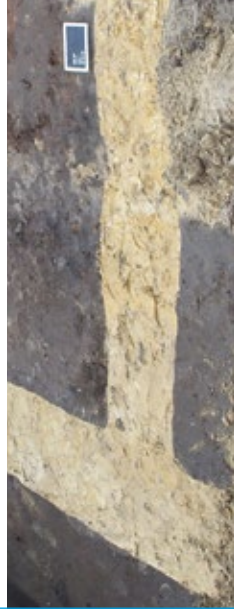
Als u een vondst doet is de kans groot, dat óók archeologische bodemsporen aanwezig zijn!
 Bodemsporen vallen op, omdat ze anders van kleur en/of samenstelling zijn dan de omringende grond. Archeologen onderscheiden sporen, die de natuur in de ondergrond achterlaat en sporen, die door menselijk handelen zijn ontstaan.

Bij bodemsporen van natuurlijke oorsprong kunt u denken aan konijnenpijpen, mollengangen, boomwortelstelsels etc.
 Natuurlijke sporen zijn vaak grillig van vorm en niet archeologisch meldenswaardig.

In het vlak is een mengeling van mol- of diergangen te zien, maar ook enkele menselijke sporen, zoals paalgaten in een smalle greppel die van boven naar beneden loopt.

Recente bodemsporen van menselijke aard zijn evenmin archeologisch meldenswaardig. Recente sporen zijn herkenbaar aan hun vaak scherpe begrenzing en (erg) donkere, humeuze vulling. Een voorbeeld van een recent spoor is de bouwvoor of een onlangs gedempte sloot.

Een voorbeeld van een kabels en leidingen tracé in het veen met recent ophoogzand.

Bij archeologische bodemsporen staan twee vragen centraal: hoe oud is het spoor en wat stelt het voor? Archeologische sporen kunnen honderden tot duizenden jaren oud zijn. De ouderdom van een spoor wordt vooral bepaald door de vondsten die eruit komen (zie stap 1). Maar ook moderne technologie, zoals 14C (Koolstof)datering of dendrochronologie kan uitsluitsel geven over de datering. Archeologische sporen zijn bijvoorbeeld resten van oude sloten, greppels, afvalkuilen, vuurhaarden of kuilen waar palen in stonden. Ze kunnen als verkleuring in de grond zichtbaar zijn, maar bijvoorbeeld ook van hout of (bak-)steen zijn (zoals funderingen of waterputten). Het is niet erg als zich tussen de archeologische bodemsporen enkele recente bodemsporen of sporen van natuurlijke oorsprong bevinden. Vaak houden archeologische sporen met elkaar verband en vormen ze samen een begraafplaats, nederzetting, akker, etc. Een archeoloog bekijkt daarom altijd de hele bouwplaats, zowel de bouwvlakken als bodemprofielen (zie bijlage II), op zoek naar vondsten en bodemsporen die met elkaar in verband gebracht kunnen worden.

Boven: Zo zult u een vlak aantreffen. De donkere plek links is een plantenbed van een oude moestuin. De lichte kleur grond is de natuurlijke klei. De lichte grijze vlekken die hier doorheen lopen zijn van een oude greppel.

Onder: Twee parallelle rijen paalsporen, die de archeoloog zichtbaar heeft gemaakt door ze aan te krassen.

II WELKE ARCHEOLOGISCHE INFORMATIE BEVAT EEN BODEMPROFIEL?

Een bodemprofiel is een verticale doorsnede van de bodem, zoals de wand van een leidingsleuf of de zijkant van een bouwput. Een profiel is vooral belangrijk als het vlak door grondwerk verdwenen of verstoord is. Een archeoloog bekijkt vooral de laag of de lagen tussen de bouwvoor en de ongeroerde ondergrond. Hier kunnen archeologische vondsten en/of archeologische bodemsporen zitten.

Een bodemprofiel is voor een archeoloog schematisch als volgt opgebouwd:

1 Bovenste laag: bouwvoor.

2 Tussenlaag of -lagen, die elkaar kunnen doorsnijden en overlappen en soms doorlopen tot in de ongeroerde grond. In deze laag of lagen kunnen archeologische bodemsporen en vondsten zichtbaar zijn. Archeologische vondsten in deze laag van het bodemprofiel wijzen erop, dat de plek belangwekkende archeologische sporen kan bevatten (zie bijlage I).

3 Ongeroerde ondergrond al dan niet met bodemsporen.

Lokaal kan de opbouw van het bodemprofiel door grondwerk verdwenen of verstoord zijn. In een bouwput is vaak alles boven de ongeroerde ondergrond in depot gezet. De enige archeologische informatie kan dan nog gehaald worden uit de ongeroerde ondergrond, de profielen en de stort (eventuele vondsten).

III WIE IS EIGENAAR VAN DE VONDST?

Als u bij toeval een vondst doet, dan bent u als vinder en de eigenaar van de grond er samen eigenaar van. Dat vloeit voort uit artikel 13 van boek 5 van het Burgerlijk Wetboek. In uw CAO of in werkafspraken met uw werkgever kunnen bepalingen zijn opgenomen die hiervan afwijken.

LANDSCHAP ERFGOED UTRECHT

CONTACTGEGEVENS

MELDPUNT ARCHEOLOGIE
Landschap Erfgoed Utrecht

Bunnikseweg 25
3732 HV De Bilt

Postbus 121
3730 AC De Bilt
tel: 030-2205534

meldpunt.archeologie@landschaperfgoedutrecht.nl